ORGANOPREPARATLAR VA BIOGENSTIMULYATORLAR

Usmonova Sagdiana Yoqubjon qizi
Sergeli Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi
mutaxassislik fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy tibbiyotning eng muhim yo'nalishlaridan biri — organizmning ichki zaxiralarini faollashtirish va to'qimalarni qayta tiklash (regeneratsiya) masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot obyekti sifatida hayvonlar a'zolaridan olinadigan organopreparatlar hamda noqulay sharoitlar ta'sirida o'simlik va hayvon to'qimalarida hosil bo'luvchi biogen stimulyatorlarning ta'sir mexanizmlari o'rganilgan. Maqolada ushbu biologik faol moddalarning hujayra metabolizmi, immun tizimi va regeneratsiya jarayonlariga ko'rsatadigan ijobiy ta'siri ilmiy asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *organopreparatlar, biogen stimulyatorlar, V.P. Filatov, regeneratsiya, to'qima terapiyasi, aloe ekstrakti, metabolizm, immunomodulyatsiya.*

Insoniyat uzoq yillar davomida kasalliklarga qarshi kurashishda sintetik dori vositalariga tayanib keldi. Biroq, kimyoviy preparatlarning nojo'ya ta'sirlari va organizmga yotligi olimlarni tabiatning o'ziga — tirik organizmlarning ichki himoya va tiklanish mexanizmlariga qayta nazar tashlashga majbur qildi. Bu borada organopreparatlar (organoterapiya) va biogen stimulyatorlar (to'qima terapiyasi) tibbiyotda mutlaqo yangi va istiqbolli davrni boshlab berdi.

Sintetik vositalardan farqli o'laroq, ushbu moddalar organizm uchun "begona" emas. Ular hujayra darajasida tabiiy metabolik jarayonlarni stimullaydi, to'qimalar regeneratsiyasini tezlashtiradi va immun tizimini

adaptiv holatga keltiradi. Mazkur maqolada ushbu ikki guruh moddalarining biologik tabiati, olinishi va klinik amaliyotdagi ahamiyati chuqur tahlil qilinadi.

1. Organopreparatlar: Tabiiy gormonlar va metabolitlar manbai

Organopreparatlar — sog‘lom hayvonlarning (ko‘pincha yirik va mayda shoxli mollar, cho‘chqalar) turli a’zolari, sekretsiya bezlari va to‘qimalaridan maxsus texnologiyalar asosida tayyorlanadigan dori vositalaridir. Ularning asosiy xususiyati tarkibida organizm uchun hayotiy muhim bo‘lgan gormonlar, fermentlar va oqsil komplekslarining tayyor holda mavjudligidir.

Klinik amaliyotda eng ko‘p qo‘llaniladigan organopreparatlar guruhiga quyidagilar kiradi:

Endokrin bezlar preparatlari: Gipofiz (pituitrin), qalqonsimon bez (tireoidin) va me’da osti bezi (insulin) preparatlari yetishmayotgan ichki gormonlar o‘rnini qoplash (o‘rinbosar terapiya) uchun xizmat qiladi.

Peptid biostimulyatorlar (Sitomedinlar): Muayyan a’zolardan (masalan, miya po‘stlog‘idan — korteksan, paratireoid bezdan — paratireoidin) ajratib olinadigan qisqa zanjirli peptidlar bo‘lib, ular aynan o‘sha a’zoning hujayralarini maqsadli ravishda tiklaydi va ularning qarishini sekinlashtiradi.

Organopreparatlarning asosiy afzalligi ularning yuqori darajadagi biologik mosligidir (biocompatibility). Ular hujayra ichiga oson kirib boradi va sintetik analoglarga qaraganda toksik yuklamani keskin kamaytiradi.

2. Biogen stimulyatorlar: Noqulaylikdan tug‘ilgan shifo

Biogen stimulyatorlar kontseptsiyasi va to‘qima terapiyasi ta’limotining asosi taniqli akademik V.P. Filatov (1933-yil) nomi bilan bog‘liq. Filatov fundamental gipotezani ilgari surdi: agar ajratib olingan tirik to‘qima (o‘simlik yoki hayvon) ekstremal, ya’ni o‘lim xavfi mavjud bo‘lgan noqulay sharoitda (sovuq, qorong‘ulik) saqlansa, u yashab qolish uchun kurashadi va o‘zida o‘ta yuqori biologik faollikka ega moddalarni sintez qiladi. Bu moddalar "biogen stimulyatorlar" deb ataladi.

Olinish manbalari va tasnifi:

O‘simliklardan olinadiganlar: Eng yorqin misol — qorong‘ida va sovuqda saqlangan aloe barglaridan olinadigan aloe ekstraktidir. Shuningdek, biosed, lekosed kabi preparatlar ham sukkulent o‘simliklardan olinadi.

Hayvon to‘qimalaridan olinadiganlar: Hayvonlar embrioni, talog‘i, jigari va qon zardobidan olinadigan ekstraktlar (masalan, solkoseril, aktovegin).

Tabiiy qazilmalardan olinadiganlar: Organik qoldiqlarga boy bo‘lgan torf va shifobaxsh balchiqlar (peloidlar) ekstraktlari (masalan, FIBS, torfot).

Ta'sir mexanizmi:

Biogen stimulyatorlar organizmga kiritilganda spetsifik (maxsus) ta’sir ko‘rsatmaydi. Ular umumfiziologik stimulyator vazifasini bajaradi:

Hujayralarda gipoksiyaga (kislorod tanqisligiga) chidamlilikni oshiradi.

ATF (adenozintrifosfat) sintezini kuchaytirib, hujayra energetikasini tiklaydi.

Yaralar, kuyishlar, suyak sinishlari va trofik yaralarning bitish jarayonini (epitelizatsiya) 2-3 barobarga tezlashtiradi.

3. Organopreparatlar va biogen stimulyatorlarning qiyosiy tahlili

Ushbu ikki biologik guruh dori vositalari o‘zaro o‘xshash bo‘lsa-da, ularning kelib chiqishi va ta’sir doirasida muayyan farqlar mavjud:

Mezonlar	Organopreparatlar	Biogen stimulyatorlar
Xomashyo manbasi	Faqat hayvonlarning muayyan a’zo va bezlari	O‘simliklar, hayvon to‘qimalari, shifobaxsh balchiqlar
Ishlab chiqarish sharti	Sog‘lom to‘qimalardan gormon/peptidlarni tozalab ajratish	To‘qimalarni stress (sovuq, qorong‘ulik) sharoitida saqlash
Ta’sir tabiati	Spetsifik (maqsadli a’zoga yoki gormonal tizimga yo‘naltirilgan)	Nospetsifik (organizmning umumiy adaptiv va immun

		imkoniyatlarini oshirish)
Asosiy klinik qo‘llanilishi	Endokrin kasalliklar, a’zolar distrofiyasi, yoshga doir o‘zgarishlar	Oftalmologiya, surunkali yallig‘lanishlar, sekin bituvchi yaralar, kuyishlar

Xulosa va kelajak istiqbollari

Organopreparatlar va biogen stimulyatorlar zamonaviy tibbiyotga tabiat sirlaridan oqilona foydalanish imkoniyatini berdi. Ularning eng katta yutug‘i — organizmda qaramlik (addiksiya), og‘ir allergik reaksiyalar yoki mutatsiya chaqirmasligidir.

Bugungi kunda biotexnologiya va gen muhandisligining rivojlanishi ushbu dori vositalarini yanada toza, xavfsiz va yuqori konsentratsiyada olish imkonini yaratmoqda. Kelajakda sintetik antibiotiklar va gormonlarga rezistentlik (ko‘nikib qolish) kuchaygan sharoitda, aynan organizmning o‘z zaxiralarini uyg‘otuvchi ushbu biostimulyatorlar yetakchi o‘ringa chiqishi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN DABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Filatov V.P. To‘qima terapiyasi haqida ta’limot, Toshkent, 1956.
2. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. Biogen stimulyatorlar va Organoterapiya maqolalari, Toshkent.
3. Nurullayev A.A. Dorivor o‘simliklar kimyosi va biogen stimulyatorlar saqlagan preparatlar, Ma’ruza materiallari, 2024.